

Кудаярова Барнохан Анваровнанын “Кыргыз Республикасында үй-бүлөлүк зомбулуктан аялдарды сактоо жана коргоонун теориялык-укуктук негиздери” аттуу темадагы 12.00.01 – укуктун жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алуу учун жазылган диссертациясына

П И К И Р

Кыргызстан коомунда зордук-зомбулукка, анын ичинде, үй-бүлөлүк зомбулукка тиешелүү түрдүү социалдык көйгөйлөр бар. Көпчүлүгү бардык эле адамдарга карата зомбулук көрсөтүүнү четке кагышса, айрымдары аны кандайдыр деңгээлде жакташат. Адамдар ортосундагы гуманисттик мамилелердин негизги талаптары кечиримдүүлүккө, инсандар аралык сый-урматка, чыр-чатактуу кырдаалдарды өз ара түшүнүшүү менен чечүүгө чакырат.

Кудаярова Барнохан Анваровнанын диссертациясы учурдагы актуалдуу темага арналган. Үй-бүлөдө аялдарга карата зомбулук бүгүнкү XXI кылымдын биринчи чейрегинде да экономикалык жана маданий өнүгүү деңгээлине карабастан ар кайсы өлкөлөрдө жана континенттерде көйгөй бойдон калууда. Бул факт аялдардын жашоосуна гана эмес үй-бүлөк жана бүтүндөй коомдун мамилелерге терс таасирин тийгизүүдө.

Акыркы жылдары бул көйгөй коомдук илимдердин өкүлдөрүнүн гана эмес бүтүндөй коомдун көңүлүн бурууда. Үй-бүлөдөгү зомбулук азыркы Кыргызстан үчүн олуттуу көйгөй болуп саналат, эксперттер тарабынан ал коомдун социалдык туруктуулугуна коркунуч келтирген олуттуу факторлордун бири катары бааланат.

Укук коргоо органдарынын, саламаттыкты сактоо мекемелеринин, социологиялык изилдөөлөрдүн жана массалык маалымат каражаттарына таянуу менен Кыргыз Республикасынын айрым үй-бүлөлөрүндө инсандар аралык зомбулук мамилелердин көнүмүш адатка айланган жашоо образы катары калыптануусу дале болсо токтобой келе жаткандыгын өкүнүчтүү факт. Бул стресстик кырдаалдардын көбөйүшүнө, адамдардын салттуу баалуулук багыттарынын жоголуусуна себеп болуу менен көпчүлүк учурларда социалдык-материалдык кыйынчылыктар менен байланыштуу келип чыгууда. Мындай шарттарда коомдук жашоонун түрдүү чөйрөлөрүндө, биринчи кезекте үй-бүлөдө зомбулук кадыресе көрүнүшкө айланган.

Азыркы учурдагы көпчүлүк өлкөлөрдө цивилизациянын өсүп-өнүккөндүгүнө карабастан үй-бүлөдөгү зомбулук актуалдуу маселе боюнча кала берүүдө. Бул кесепет “коомдун ячейкасы” болгон үй-бүлөлөрдүн тынч жана өз ара ынтымакчылыкта жашоосуна кедергисин тийгизип келүүдө.

Үй-бүлөдөгү зомбулук, бул – айрым бир инсандардын кооптуулугу гана эмес, ал жалпы мамлекет үчүн да кооптуулук жаратат. Ушул себептүү да кыргыз элинде эзелтеден “үй-бүлөң тынч- аалам тынч” деген накыл айтылып келет. Ушул убакка чейин кыргыз коомчулугунда жана мамлекетинде үй-бүлөлүк зомбулук маселесинин тереңдигине жана масштабдуулугуна

жеткиликтүү денгээлде көңүл бурулбай келе жатат десек жаңылышпаган болор элек.

Коомдук турмуштун бардык тармактарындагы, алардын ичинде, үй-бүлөлүк мамилелердеги эркектер менен аялдардын тең укуктуулугун иретке келтирүүчү мыйзамдык нормаларда, тилекке каршы, айрым карама-каршы пикирлер да жок эмес. Айрым үй-бүлөлөрдө эзелтеден калыптанып жашап келген аялдар күйөөсүнө толугу менен баш ийүүгө милдеттүү деген эски калдыкка айланган түшүнүктөн толугу менен арыла албай келишет. Мындай патриархалдык салт аялдардын күйөөсүнүн алдында басынып жашоосуна жана түпкүлүгүндө үй-бүлөлүк зомбулукка алып келүүсү толук мүмкүн.

Үй-бүлөдөгү зомбулукту атайын комплекстүү изилдөөгө алуунун актуалдуулугу төмөнкүдөй бир катар факторлор менен шартталган: коомдогу үй-бүлөлүк зомбулуктун келип чыгуусунун көп түрдүүлүгү, анын көп кырдуулугу; үй-бүлөдөгү зомбулук менен кылмыштуулуктун кесепеттеринин оордуктары; башка бирөөлөрдүн үй-бүлөсүнө кийлигишүүнүн максатка ылайык эместиги жана анын натыйжасында кайсыл бир үй-бүлө мүчөсүнүн жабыркап калуусу; үй-бүлөлүк жаңжалды алдын алуунун жана аны сырттан байкоонун татаалчылыктары; ички үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуунун жана ага карата жаза колдонуунун бирдиктүү мыйзамдык-концептуалдык багыттарын иштеп чыгуунун татаалдыктары ж.б.у.с.

Кыргыз Республикасында 2020-жылдагы COVID-19 пандемиясынан кийин үй-бүлөлүк зомбулук менен байланышкан кырдаалдар курчуп кеткен. КРнын ИИМинин маалыматы боюнча 2020-жылдын январь- март айларынын ичинде (карантин жана өзгөчө кырдаалдын үч айында) үй-бүлөлүк зомбулукка байланыштуу Кыргыз Республикасынын укук коргоо органдарына 2319 кайрылуу келип түшкөн. Салыштыруу үчүн алып көрө турган болсок, бул көрсөткүч 2019-жылдын ушул эле айларына караганда 65%га көп жана алардын ичинен 21 жаштан 50 жашка чейинки аялдар болуп, жалпы эсептин 95% түзгөн.

Диссертант Кудаярова Барнохан тарабынан сунушталган диссертациялык изилдөөнүн предмети болуп үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу жана ага каршы күрөш жүргүзүү, анын келип чыгуу себептери жана залакалары, бул боюнча улуттук, эл аралык, дүйнөлүк денгээлде жыйналган тажырыйбалар эсептелет.

Диссертациялык изилдөөнүн илимий жаңылыгы Кыргыз Республикасындагы үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоого алуунун жана ага каршы күрөш жүргүзүүнүн теориялык-укуктук негиздерине арналган алгачкы комплекстүү монографиялык изилдөөлөрдүн бири экендиги. Диссертациялык иште укуктук категория катары карап жаткан үй-бүлөлүк зомбулуктун төмөнкүдөй автордук аныктамалары теориялык жактан негизделип чыкты:

- автор тарабынан үй-бүлөлүк зомбулуктун физикалык, экономикалык, психологиялык жана сексуалдык зомбулук сыяктуу түрлөрү өз алдынча талдоого алынды;

- үй-бүлө ичиндеги кылмыштуу зомбулук үчүн жооп берүүнүн мыйзамдык негиздерине заман талаптарына ылайык комплекстүү өзгөртүүлөрдү жана кошумчаларды киргизүү сунушталды;

- үй-бүлөлүк зомбулукка алып келүүчү негизги социалдык-психологиялык факторлор аныкталды;

- ата мекендик жана чет өлкөлүк тажрыйбаларды эске алуу менен үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу системалары өркүндөтүлдү жана алар жалпы коомчулукка сунушталды.

Изилдөө негизин түздөн-түз же кыйыр түрдө байланышкан укуктун теориясы жана тарыхы, конституциялык укук, кылмыш-жаза укугу, социология, психология жана башка илимдер боюнча окумуштуулардын илимий-теориялык эмгектер түздү.

Диссертациялык изилдөөдө, ошондой эле, кылмыштуулуктун алдын алуу жана аны менен күрөшүү боюнча программалык-укуктук документтер активдүүлүк менен колдонулду.

Жыйынтыктап айтканда, диссертациялык изилдөөнү өз алдынча аякталган илимий эмгек катары баалап, ачык коргоого татыктуу деп эсептеймин.

Кудаярова Барнохан Анваровнага “Кыргыз Республикасында үй-бүлөлүк зомбулуктан аялдарды сактоо жана коргоонун теориялык-укуктук негиздери” аттуу темадагы 12.00.01 – укуктун жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алуу учун жазылган диссертациясы юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын ыйгарууга татыктуу.

Илимий жетекчи, ю.и.д. профессор

Кулдышева Г.К.

